

Gre torej za pretiravanje v zvezi z njegovo vrednostjo, za sprevrženost moči, nezmernost v lastnem povzdigovanju.

Če sin izravnava propadanje, ki se je prikradlo po očetovi krivdi, je oče oproščen sleherne krivde. Kadar sinu uspe. Kadar se zave nevarnosti, ki je povezana s spremembo?

*Glej, si pepel, razžarjen v izbrizgu,
kot zver v opoju svetosti, ki pne skož
in skož svoje ovoje luskin skozi perje.*

Vzbrsti vrst je pesniška zbirka, v kateri je hrbtna stran poezije, ki se je glasno ne priporoča, še manj pa po tiho hvali. Redko kateremu bralcu bo zbirka Andreja Lutmana odgovorila na vprašanje, zakaj modernega človeka tako zelo privlačijo nevarne in skoraj patološke manifestacije nezavednega, čeravno vidi, kako mu primanjkuje talenta in moči, da bi junaško delo zmožogel.

Meta Kušar

Ker ima tudi zgodovina svojo prihodnost ...

Igor Grdina: *Od rodoljuba z dežele do meščana*, Studia Humanitatis Apes, 1999

Če naj izhajamo iz dejstva, da ima literarna zgodovina pogosto tudi težave sama s sabo (v okviru te knjige se kažejo v nerazčiščenem odnosu do "očeta naroda", dr. Janeza Bleiweisasa), se vpogled v verižne nespornizumē dveh stoletij odpira kar sam po sebi. Kronskega med njimi že davno poznamo: "Nekateri narodi so delo zgodovinarjev, slovenski pa je bil delo pesnikov, oziroma literatov, čeprav njegovo življenje pogosto ni bilo prav nič poetično." Je pač tako, "da med Alpami in Jadranom palmovih vejic zmagoslavja ne poklanjata ne bridka sablja ne uma svitli meč, temveč zgolj gosje pero in tinta". Tako se ne gre čuditi izkrivljenjem, ki jih v

literarno produkcijo prinaša vsiljeno ji poslanstvo. Ljubitelji zgodovinskih kuriozumov si lahko obetajo izbrane cvetke, ki segajo prav do nedavnega leta 1982. Mnoge med njimi se z leti samo še medijo ... "Politika, oziroma politična ideologija ni pustila pri miru niti tistih ustvarjalcev, ki z njo niso hoteli imeti neposrednega stika: v 19. stoletju je vse postalo politika in vsakdo se je ukvarjal z njo." Na ta način si je Koseski za dolga desetletja pridobil prednost pred Prešernom. Pa tudi s tem smo šele na začetku, saj gre v tem primeru le za vprašanje plasmaja, ki v ničemer ne posega v avtopoetiko pristnega pesnika, manj nadarjenega pa kvečjemu razkrinka. Večje frustracije se kažejo v začetniških poskusih tedanje (čitalniške) dramatike. "Pomemben razlog njenega neuspeha je nedvomno tičal v anahronističnem prizadevanju za narodnoafirmativno tragedijo v velikem klasicističnem

stilu”, cepljenem na amatersko zanesenjaštvo. In tako naprej. Potem ko naj ne bi dokazovali, kaj zmoremo, temveč tisto, kar kljub vsemu zmoremo. Vse dokler ni “bodočega Führerja kar streslo ob misli, da bi Ljubljana kot slovensko mesto lahko postala nekakšno središče celo nasproti Dunaju”.

Naj vse, ki bi ob zgoraj povedanem vzdihnili: “Oh, pa ne že spet!”, opozorim, da se stare rane odpirajo v prepričljivo izrisani bidermajerski atmosferi. “Čas meščanov, ki je danes že zastrt s tančico minulosti – morda se prav zato zdi vznemirljivo poetičen, čeprav je bil kot sodobnost nedvomno tudi zoprno prozaičen.” Vzdušje “realistične romantike alkoholnih hlapov”, brez katerih v naših krajih tako ali tako ne gre, presega stereotipe o 19. stoletju, “t. i. dolgem 19. stoletju (od začetka francoske revolucije do izbruha 1. svetovne vojne”, in o njegovi filistrski patini.

Proti vsem pričakovanjem je knjiga mestoma tudi hudo zabavno branje, morda prav zaradi danes povsem pozabljenih del, v katerih so se nezdrava izhodišča do absurda razvila. Morda je v tem smislu trivialna produkcija veliko pomenljivejša od elitne. V groteskno kičastem izražanju se pač ohranja konkretnost, izgubljena v umetninah, ki so brezčasne in presegajo dane razmere. “Zlikovci so v slovenskih kriminalnih zgodbah praviloma na prečko počesani svetlolasi in modrooki Prusi, možje zmagovite pravice pa seveda slovenske ali vsaj slovanske krvi.” Medtem ko se je del naših prednikov

zabaval po stripovsko, pa je druga polovica, ob že omenjeni realistični romantiki alkoholnih hlapov, mračnjaško špekulirala, “da bi bilo v podalpskem prostoru najbolj pametno organizirati turško iredentistično gibanje – sultan naj okupira Slovenijo in ji da takšne avtonomne pravice, kot jih je začasno podelil svojim albanskim provincam ...”. Globina obupa je torej jasna. In to prav v najbolj smešnem.

Začuda pa se je taista zagata pri glasbenikih izkazala za produktivno. “Tekmovalno vzdušje med slovenskimi in nemškimi glasbeniki je v našem prostoru dvigovalo raven kulturnega življenja: ene in druge je spodbujalo k nenehni umetniški rasti, k vedno novim naporom in zmeraj večji podjetnosti.” Vse to pa v časih, ko se je “celo sam Richard Strauss čutil poklicanega prispevati svoj delež v nemškem boju za Celje, oziroma pri gradnji tevtonskega mostu do Jadrana”.

Po naslovu (in odlomku na platnicah) sodeč, je avtor pravzaprav nameraval govoriti o formiranju meščanskega razreda pri nas: ključ do zgodovinskega spomina pa je po vsej verjetnosti spravljen pri muzah. Če se nam je zgodovina prav skozi umetniško ustvarjanje ohranila večno živa, je toliko očitnejše, da je politična zgodovina obsojena na večno prekletstvo dolgočasnosti. Čeprav je že pred sto in več leti premogla omembe vredne pripetije, od goljufanja pri prodaji gnojila in zvitorepstev spretnega advokata vse do ljubezenskih pisem Janeza Evangelista Kreka (ja, prav njega!). V splošnem pa ostaja

ta plat preteklosti z našega stališča zgolj seznam dlakocepskih zamer med odminulimi strankami. Šušteršiču pa je bilo kot "nekronanemu vojvodi kranjskemu" pač usojeno, da je "kot malokdo pripadal svojemu času – in ta čas je bil zares njegov. Zato pa je prihodnje rojenim pomenil komaj kaj več od drugega imena za minulost."

Mimogrede je povedana tudi kakšna lepa o "krepkem glasu narodnega damstva". Ob arhetipu slovenske matere, brez katere zveste pokončnosti, to so vsi priznavali, ne bi bilo več slovenskega naroda, pa so že v sivi davnini izstopale posamezne figure, presegajoče tedaj nevprašljivi imperativ. So Josipina Turnograjska, Luiza Pesjakova in Fany Hausmann sploh jemale za mar, da je njih "glavna naloga ohraniti čednost ne le po mizah in izbah, nego tudi po dušah vse domače družine"? Da ne govorimo o Karolini Ipavec in Mari pl. Berksovi. Seznam fiendsieclovskih originalov dičijo še melanholični oficirji rajnike Avstrije, vsi po vrsti poetično navdahnjeni: "Častniški poklic je bil pred 1. svetovno vojno zelo ugleden; oficirji so bili zaradi svoje posebne povezanosti s cesarjem Francem Jožefom, ki je v oboroženih silah videl najtrdnjšo oporo prestola, elita. Tak status so v mirnodobnih razmerah dokazovali predvsem z umetniško ustvarjalnostjo (med Slovenci npr. generalmajor Friderik Širca - Risto Savin, domobranski major Rudolf Maister)." Poleg tega je službovanje v vojski človeka lahko privedlo v velika mesta monarhije, kjer je cvetela

umetnost. Številni in kakovostni orkestri cesarskih in kraljevih regimentov so zlasti glasbenikom ponujali veliko možnosti za afirmacijo. "Tudi Franz Lehar je svojo bleščečo kariero začel kot dirigent polkovne godbe."

Tako nas je torej zaneslo kar se da daleč od Bleiweisa in njegovih klenih časov, ko je imela oznaka rodoljuba z dežele še svoj polnozvočni pomen (brez cankarjanske ironije). Ob vseh živopisanih digresijah te knjige se je oče naroda spremenil že v očaka: v poštenu študijski obravnavi pa si je pridobil spet nekaj svoje stare veljave. Saj bi "si ga morali izmisliti, če ga ne bi imeli".

Lucija Stepančič

